

Varpas išeina kas mėnuo.
Parsisiųdinamoji metų
prekė:
Rusijoje (kuvertuose) 5 rub.
Prūsiose (Vokietijoje)
ir Austrijoje 4 mk.
Amerikoje ir kitur . . 5 mk.

VARPAS

Atskiro numerio prekė
20 kapeikų.

Apgarsinimai priimami
Varpe po 10 kap.
už eilutę arba jos vietą.

politikos, literatūros ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS № 3.

- I. Nauji monai.
- II. Apie mokyklas. *Vertikas.*
- III. Pro domo sua. *Elžikonis.*
- IV. Ukrainiečių spauda Rusijoje.
- V. Iš revoliucijinio padėjimo Rusijos viešpatystėj.
- VI. Litvomanai. Drama 4-iuose veikimuose.
- VII. Korespondencijos: Senapilė. Suvalkai, Lenkija. Ukraina.
- VIII. Nuo Redakcijos ir Adm.: Atsakymai.

Nauji monai.

Rusinių nacionališkojo komiteto išleidžiamas laikraštis „Ruthenische Revue“, Nr. 5 š. m., „Laiškuose iš Rusijos ir apie Rusiją“ kalba apie caro reskriptą išleistą 3 d. kovo (n. s.) ir gana teisingai charakterizuoja šių dienų politiską Maskolijos padėjimą. Todėl mes atkartojame žemiau svarbesniasias to straipsnio vietas.

Svarbiausioji reskripto vieta šep skamba: „Mano troškimas yra pasirūpinti įvykinti mano siekimus, tautos gerovei pašvestus, suvienijus veikimą valdžios ir subrendusiųjų visūmenės spēkų. Toliaus vezdamas darbą mano pranokėjū, norėdamas išlaikyti Rusijos žemę senose ribose ir saugoti tvarką, aš nusprendžiau, pradėdant nuo šio laiko su Dievo pagalba užkviesti prakilniausius, išsitikėjimą tautos įgijusius ir gyventojų išrinktus vyrus, dalyvauti reikaluose apsvartymo ir sustatymo įstatymų projektų.“

Autorius „Laiškų“ žiūri skeptiskai ant to reskripto.

„Ką gi — sako — reiškia tie žodžiai? Ar ištikrųjų jie prižada atstovinį būdą valdymo, arba konstituciją tikroje to žodžio prasmėje? Ar ištikrųjų Mikalojus II ketina nuo šio laiko pasidalyti vienvaldystės tiesomis su „prakilniaisiais, tautos išsitikėjimą įgijusiai ir gyventojų išrinktaisiais vyrais?“

Yra tokių optimistų, kurie mano, kad carui nusibodusi vienvaldystė, ir kad mes netrukus susilauksią parlamentinės atstovystės. Jiems rodos, kad Rusijos istorija jau dabar esanti priėjusi prie kryžkelės ir kad nuo dabar įstosianti į ramias vėžias rimto ir sąmoningo plėtojimos, vedančio prie tėvynės labo.

Tai, mums rodos, yra per daug optimistiška. Berods, mes neprivalome nė pessi-

mizmui pasiduoti. Mēs esame tvirtai persitikrinę, kad mēs neužilgo pergyvesime šią neapribotos sauvalės gadynę ir kad reikalavimai opozicijos šiokiu ar tokiu būdu, platesnėse ar siauresnėse ribose, turės būt išpildyti. Tikėtis ko kito negalima, atsiminus, kas yra paskutiniame laike atsitikę. Šitoje prasmėje mēs teipgi esame optimistais ir su linksma vilčia tikimės greitai sulauksią pradžios naujos mūsų istorijos gadynės.

Bet visai kitaip mēs žiūrime ant augščiau minėto balso mūsų „batiuškos“. Tas jo balsas visai nesukelia mūsų širdy ypatingo džiaugsmo: mēs negalime jame matyti jokio rimto nusileidimo iš pusės caro valdžios. Kodėl gi teip? Dėlei visai paprastų priežasčių.

Visupirma tas reskriptas visai neatsisveikina su caro vienvaldyste. „Prakilniausieji“ tautos vyrai būsią prileisti tik prie sutaisymo ir apsvartymo „įstatymų projektų.“

Statyti įstatymų jie negali. Tatai priklauso vyriausybei, pačiam carui. Jis visus turi tiesą ir valdžią suteikti įstatymų projektams įstatymų spēką. Todėl galima tikėtis, kad caras gali suteikti įstatymų spēką dagi tokiam projektui, kuris ras tik mažą pritarėjų dalį būsimame „antramjame seimutyj“. Tai bus taspat, ką mēs turime dabar vadinamoje Viešpatystės Taryboj, su tuo skirtumu, kad „Taryboje“ be caro parinktųjų „įstatymų leidėjų“, dalyvaus teipgi keletas „prakilnių“ vyrų. Ir kaip Viešpatystės Taryba nė kiek nesusiaurina vienvaldystės Rusijoje, teip jau ir būsimasis, sušauktas dvasioj reskripto, „parlamentas“ nebus tikroji įstatymų leidimo įstaiga. Tuo tarpu be tokios įstaigos įvykinimo nėra galima prašalinti šių dienų kritiskio padėjimo. Taigi turės da įvykti atakli kova, kol Rusija galutinai neišsivadės vienvaldystės ir neįgyvendis tam tikros ir priderančios savo tautų atstovystės. Dabar gi da to nematy.

Nesenei išleistas reskriptas negali įgyti išsitikėjimo da ir dėlto, kad sustatymas projektų ir įvykinimas caro valios yra pavestas vidaus dalykų ministeriui, taigi biurokratijai. Jei dar atsimjisme, kad vidaus dalykų ministeris Bulygin yra augintinis nesenei už-

muštojo kunigaikščio Sergijaus, tai galėsime suprasti, ko galima nuo to reskripto tikėtis.

Tautos atstovija be laisvės spaudos ir susirinkimų tai yra nesuomonė. Ką gali mums gelbėti tautos atstovija, jei mes negalime turėti ant jos įtekmės nė laisvai ir viešai kalbėdami, nė laisvai rašydami per laikraščius? Kaip gali įvykti rinkimai „prakilniųjų“ vyrų, jei pirm rinkimų negali būt varoma jokia agitacija? O bene galima yra agitacija be laisvės spaudos ir susirinkimų? Tuo tarpu reskriptas nė per pusę žodžio neužsimena nė apie spaudos, nė apie susirinkimų laisvę, nė apie kitokias laisvėnybes. O tokios laisvės prisipyrę reikalauja visos visūmenės dalis! Kaip galime mes tikėti, kad vyriausybė turi rimtą troškimą įvykinti pamatinę reformą, jei ji tokiam svarbiame rašte (reskripte) nė neužsimena apie teip svarbias reformų sąlygas, kaip tika minėtosios? Iš to galima suprasti, kodėl Peterburgiečiai, išgirdę reskripto balsą, nesidžiaugia, bet laukia prisitartinant atkaklios kovos, gal da atkaklesnės, negu ikšiol buvusioji. Nieks neišsitiiki vyriausybę ir rengiasi įgyti tautos tiesas žmonių sukilimo sūkuryje.

Oppozicija rengiasi kovon, rengiasi nepsistodama. Renka pinigus, ginklus, stropiai, karštai agituoja, platina šimtais tūkstančių atsišaukimus ir knygeles¹⁾, renka ir organizuoja pajiegas. Nesusipratimai tarp Rusijos oppozicijinių partijų išpalengvo pradeda eit silpnyn. Iš visų pusių girdėt karšti troškimai susiartinti ir sujungti pajiegas. Visi nori organizuoti didesnę, bijotiną galybę ir galutinai absoliutizmą pribagiti . . .

Abi pusės rengiasi į kovą ir laukiamas yra svarbus mūšis. Ir reakcijos ir oppozicijos stovyklose stropiai renkamos yra prieinamos pajiegos, ir reik tik kibirkšties, kad surinktosios pajiegos būtų įtrauktos į kovos sūkurį . . . Ar galima tos audros išvengti? Ar galima tai energijai surasti kitokią išseigą? Žinoma! Dar laiko yra susiprasti . . . Bet ar vyriausybė mokės tą išmintingai sunaudoti? . . .

Apie mokyklas.

Vasario mėnesyje 1905 m., pakilus visoje Rusijoje visokiems streikams ir protestams prieš valdžią sukilo ir daugumas Lenkų Karalystės gimnazijos mokinių — bent 17 gimnazijų Lenkijos buvo sukilusių; mokiniai pa-

reikalavo, kad Lenkijoje mokyklos būtų grynai lenkiškos: su mokintojais lenkais, su lenkiška išguldymo kalba, po priežiūra lenkų visūmenės. Globėjas Varšavos mokyklų apygardos Švarc išspradžių liepė sukilusius gimnazistus išvaryti, bet jų pasirodė labai daug, ir neateinant mokiniams, gimnazijos liko tuščios; tad pabūgęs globėjas kvietė tėvus ir jaunuomenės globėjus eiti mokykloms į pagalbą. Lenkų inteligentija pradėjo rinkti tėvų parašus su tokiu atsiliepimu: ¹⁾

„Atsakydami ant pakvietimo mokyklų vyriausybės, kad tėvai eiti į pagalbą mokykloms, mes žemiau pasirašę apreiškiame:

„Lenkų visūmenė pripažįsta, jogei negalimas yra nė koksai bendras darbas tarpu tėvų ir mokyklos, viešpataujant mokyklose aprusinio sistemai, kuri naikina ir fiziškas ir morališkas pajiegas mūsų jaunuomenės.

Dėlto mes visi išvien reikalaujame:

1. Lenkiškų mokyklų su lenkiška išguldymo kalba.
2. Mokyklų globėjų ir mokintojų — lenkų.
3. Priežiūros visų mokyklų iš pusės lenkų visūmenės.
4. Liuosybės privatiškos iniciatyvos įstengti visokių pavidalų mokyklas.
5. Sulyginimo tiesų visų lenkiškų mokyklų, turinčių lygų mokslą (turbūt, su kitomis viešpatystės mokyklomis. V.)
6. Priėmimo į mokyklas jaunuomenės be jokio suvaržymo.“

Nenurimstant gimnazijų mokiniams, globėjas kvietė tėvus susirinkti ir apsvarstyti, kaip galima būtų nuraminti mokslan einančią jaunuomenę. Čia ir paduodame, kaip ėjo tasai Varšavos mokinių tėvų ir glovėjų susirinkimas pagal lenkų laikraštį „Iskra“.

19 d. vasario m. 1905 m. salėje Pramonės Muzėjaus (Muzeum Przemysłu) buvo susirinkimas, kur pribuvę einančios mokslą jaunuomenės tėvai ir globėjai tarėsi apie reikalus Lenkų Karalystės mokyklų. Salėje buvo 1500 ypatų. Susirinkimą pradėjo Sviatopolk-Mirskis (buvusio ministerio brolis). Pirmsėdžiu tapo išrinktas Levickis (dvarininkas Siedleco gub.), asesoriais — Balickis ir Bukovinskis.

Pirmsėdis kvietė susirinkusius apsvarstinti klausimus visai rimtai, kaip pridera svarbiam dalykui. „Ko mes čia susirinkome — kalbėjo jisai — gerai visi žinome, tai yra aišku, kaip diena, kaip saulė. Mokyklos mūsų yra politikos įrankis, o teip neturėtų būti. Jaunuomenė kyla, tėvai nevisados gali ją sulaikyti, ji bėgte bėga prie naujos idėjos. Jeigu mokyklų jaunuomenė nenor klausyti tėvų, tai dėlto, kad tėvai negali jos prižiūrėti mokyklose, nemato, kaip

¹⁾ Mes lietuviai gerai žinome, kad toksai būdas kovos su valdžia per prašymus su parašais menkos vertės yra. V.

¹⁾ Kijevinis Komitetas socialdemokratų darbininkų partijos tiktai sausio ir pradžioje vasario mėn. išplatino daugiau kaip 70,000, o Odesinis — daugiau kaip 80,000, yvairių atsišaukimų. Komitetai kitų tų esančių partijų (socialistų-revolucionierių, Bund'o etc.) darbuojas savo keliu.

ją tenai mokina. Valdžia mokyklų nepasitiki ant jaunuomenės.“ — Toliaus pirmsėdis paklausė, ar susirinkimas geidžia apsvarstinti klausimus kartu su Varšavos mokyklų apygardos kuratorium. Susirinkimas sutiko ant to.

Pirmutinis pradėjo kalbėti p. Krzywicki: „Mieli tautiečiai! Liūdna žiūrėti į medelius peranksti sulaužytus, juo liūdniaus — į mūsų jaunuomenę, kurios gyvenimas bus suardytas, nes tolydžiai turime vis naujas aukas, šaltiniu to yra vien tik mokykla: ji peranksti mokina jaunuomenę politikos — mokinasi vaikas istorijos, mato, joguei varoma politika; mato greta su savim ant suolų mokykloje nedaugelį žydų, vėl randa politiką; išguldymas prigimtos kalbos stovi lygiai su svetimomis kalbomis, net žemiaus — ir čia tas politikos kūdikis vėl mato politiką; kitose gi laimingesnėse šaliose tėvai užsiima politika, pas mus — vaikai. Gaila man tų jaunų spėkų, nes mokykla jau juos mokina apgavimų, įinai eina prieš visūmenę. Mokinys stengiasi patentą gaut, bet ne mokslą įgyti, 8 metus išbuvus mokykloje daugumui ir toliaus gyvenime rūpi tik ženklai, bet ne vidurinė įtalpa. Šioj valandoj mes esame sunyke, jaunuomenė sunervuota, o kuo bus ji po 10 metų? — griuvėsiais! Vaikai eina prieš tėvus — į ką pavirs šeimyna? Matydamas tėvų kančias kreipiuosi prie šaltinio jų, prie mokyklos, kuri už viską turi atsakyti!“ —

Toliaus kalbėjo p. Niemojevski: „Kalbu be parodymo pamatų, nes yra dalykai, kurių nereikia pamatuoti; yra dalykai, kurių reikia prašyt; yra dalykai, kurie neduodami, bet tiktai imami, nes jie yra tautos valia. Lenkų tauta nori lenkiškos mokyklos, su lenkais profesoriais, su lenkiška išguldyimo kalba, su lenkiška dūšia, rankose lenkų visūmenės. Tautos valia *suprema lex esto*!)“

P. Kijenski: „Kalbose jaučiame vieną pulsą, vieną geismą. Mokykla kalta už protestą, kuris skraido po visą šalį. Mes galime nesigėdėt savo vaikų, bet ramiai galime žiūrėt į ateitį, turėdami tokius vaikus. Einame išvien su vaikais, nes mūsų širdis sako mums, joguei tik tuomet turi vaikai eiti į mokyklą, jeigu ji susiveda su mūsų geismais ir norais.“

P. Heryng: „Kas lopšyje kūdikiu būdamas nusuko idrai galvą, tasai jaunikačiu centaurą pasmaugs. Didžiukokimės tokia jaunūmene, nes ji toliaus pasmaugs centaurus, kurie mus spaudžia. Ką gi dabar valdžia

daro su jaunuomene? Antroje gimnazijoje išvaryta 100 kelios dešimtys mokinių — tai yra barbarystė, bet šimtąkart labiau yra nedora tai, joguei proponuoja tėvams padavinti prašymus, idant priimtų į mokyklą sūnus, senomsioms sąlygoms pasilikus. Tai yra politiškias šantažas, ir jeigu įžengsmine į tokį kelią, tai galime nesurasti rubežiaus ir gali būt, kad nagaikomis ims versti tėvus pripažinti, joguei rusifikatorinė sistema mokyklose yra idealas kiekvieno lenko.“

P. Libicki: „Jaučiame mes širdies peršulius, matydami, kaip eina žemyn vaikų proto išsilavinimas, kaip nykte nyksta mūsų jaunoji karta, dabar pradėdame apie tai kalbėtis, kaipo tai jau yra padaryta grovo Tiškevičiaus memoriale didžiūmos geriau susimanančios visūmenės. Jaunuomenės reikalavimai yra mūsų pačių reikalavimais ir negalime sakyti, joguei mes kitaip manome, nes ištikrųjų ne teip yra.“

P. Kucharski: „Mokinimas turi būt visiems daleistas (nauka padinna być wolna), ne varžomas; jeigu mes kalbėsime tiktai apie mokyklų dalykus, tai nieko tvirto nesulauksime; turime pastatyti tą dalyką ant tikrų, tvirtų pamatų, tokiu gi tvirtu pamatu gali būt vien tik juosai išrinkta tautos reprezentacija, turinti valdžią ir tiesdarystės galę, nes kitaip viską, ką mes kraujais ir aukomis išlaimėsime, ministeris vienu cirkuliorium vėl gali atimti.“

P. Pelpovski: „Pražibo šiaudų liepsnelės; visūmenė neturėtų persiimti karščiu dėlei bet-ko; mes čionai susirinkome tiktai vieną dalyką apsvarstinti, apie jį ir turime kalbėti, apie išsipildymą kurio mes kas rytas ir kas vakaras meldžiamės Dievui. Vaikai turi būti 8 metus mokykloje, kaip katogoj. Nenoriu permenkais laikyti mūsų priešininkus ir tikrai sakau, kad jie teip-pat, kaip ir mes, gerai žino daugmetinį bilansą mūsų mokyklų. Turime visokias pragaištis, nes viskas, kas buvo sutverta prakilnos dvasios, viskas ką apturėjome perduotą tėvų mūsų, viskas tai mums išplėšta. Dabarnykštė sistema nepasiekė to, ko norėjo, ji paklydo, mokyklų sistema negali sulaukyti tautos einančios savo keliu per amžius. Abelnas bilansas turi privesti juosius pasitraukti atgalios. Lenkijoje lenkiška mokykla turi būti. Valdžia turi persitikrinti, joguei reikia pamesti dabarnykščią sistemą, — to mes jai ir velyjame.“

P. Novodvorski: „Lenkų jaunūmenė turi mokintis prigimtoje kalboje. Žinome, kad vaikai nerimauja, ir norime atvesti juos į naturališkus takus; norime atskirti tai, ką diktuoja karštis (zapał) nuo to, ką sako protas. Geriau yra turėti blogą mokyklą,

) Turi būti vyriausiu įstatymu. V.

neg nė kokios netekti. (Visų neužganėdinimas.) Prašalinius atskirus mokinius nepasiliaus judėjimai mokyklose. Reikalaujame, idant valdžia nedarytų skyriaus tarpu mokinių šiame dalyke.“ (Visų neužganėdinimas.)

P. Novodvorskiui bekalbant, įėjo kuratorius Švarc ir paprašė balso. „Tėvai norėjo pasikalbėti su manim — atsiliepė mąskoliškai — ir aš misliju, kad mes galėtume susiprasti, ir tėvai galėtų padėti nuramint vaikus. Dabar noriu pasakyti mokyklų valdžios nuomonę. Visi mes nuliūdę dėlei to, kas dedasi. Man rodosi, jogei lenkų visūmenė, kuri dabar gali išreikšti savo norus, kaip tai padarė savo memoriale grovas Tiškevičius, neturi reikalo kildinti jaunuomenę (подстрекать молодежь) dėlto, kad veikimas sąmišiu (дѣйствія скопомъ) negali būt kenčiamas; pedagogai negali daleisti, kad jaunuomenė statytų kokius nors reikalavimus, bet kad juos ji stato, išėina, jog tėvai kelia vaikus prie to (balsai: „teip, teip, tai mes!“); ale pedagogai negali ant to sutikti, ir mes turime uždėti nekūrias bausmes (взысканья); vienok aš geidžiu priimt atgal į mokyklas kuodaugiausiai vaikų, bet tokių pašėlimų, kaip išvertimas durų, mėtymas knygomis į apielinkės inspektorių — mokykla toleruoti negali. Taigi nuraminkite vaikus, pamokinkite juos, kad jų rezoliucijos būtų padorioje formoje perskaitytos. Aš su kiekvienu kalbu, bešnekant su manim galima išaiškint daugelį klausimų, bet aš visados turiu elgtis pagal įstatymus. Aš elgiuos žmoniškai (humanitariškai). Motina, kuri rašo, jogei nenori leist kūdikio į mokyklą, kol nebus ji lenkiška, tuotarpu išstumia vaiką iš mokyklos, kuri rasi ir bus kadanors lenkiška, bet da kartą sakau: per tokius ekscesus nepasiekime to. Pedagogų tarybos, apskritai, labai švelniai elgiasi šiuose atsitikimuose ir prašalina mokinius tik už didelius prasikaltimus. Aš manau, kad lenkams rasi ir bus šis-tas padaryta (можетъ быть что кое-что будетъ сдѣлано). — Aš pats nesuprantu lenkiškai, pertai labai prašyčiau, idant norintieji kreiptis prie manęs kalbėtų rusiškai.“

P. Chrzanovski: „Ponas kuratorius pasakė, jogei galime visai atvirai kalbėti; bet pilnai išsitariti mes negalime per spaudą (per laikraščius), nes kiekviena žinia apie mokyklas turi pereiti per teip suterštą filtrą, kaip „Varšavos Dienraštis“, priegtam ir cenzūra neleis spauzdinti tų žinių be daleidimo pono kuratoriaus. Matau, jogei kuratorius, nors užsigynė, vienok „kuogeriau-

siai supranta lenkiškai (bekalbant oratoriui lenkiškai, kuratorius tolydžiu darė savo užtėmijimus). Negalime iki rytojui suspėti pasikalbėti su likusia visūmenės dalim ir pertikrinti jaunuomenę kokiū-nors būdu ir pertai prašome uždaryti mokyklas ant savaitės ir per tą laiką leisti mums liuosai išsitariti laikraščiuose.“

Kuratorius: „Tai ne nuo manęs pareina. Aš tikiuosi, jogei Privilsijos Krašte¹⁾ (girdėt balsai prieštaravimo, kad nepravardžiuotų teip krašto, kad vadintų Lenkų Karalyste; paskui kuratorius vietoj to vardo kalbėjo jau — адѣсь, вы, у васъ) . . . sakau, kad čionai mokyklų surėdymas yra sunkesnis, neg Rusijoje; jeigu uždarysime mokyklas da ant savaitės, tai daugelis mokinių gali per tai pasilikti ant antrų metų, nes kursas yra ilgas, ir tėvai turės bereikalingus kaštus“ (girdėt prieštaravimai).

P. Peplovski verčia savo kalbą kuratoriui rusiškai.

Kuratorius: „Ačiū labai p. Peplovskiui už jo atvirumą. Aš apie viską parašiau pats, o ant galo Jūs patis galite pasakyti dabar viską; memorialas 23 buvo atspausstas laikraštyje „Rus“ (girdėt prieštaravimo balsai prieš memorialą), ir tie reikalavimai daėjo iki sosto laiptų. Tokia tauta, kaip lenkai, su tokia turtinga rašenybe daila ir tradicijomis gali reikalauti to, ko Jūs reikalaujate, bet ar Rusija gali būti tikra, kad Lenkija teip jau yra susijungusi su ja, jog neatsiskirs? (tylėjimas). — Aš sakau, pasirūpinkite, kad jaunuomenė pradėtų lankyti mokyklas!“

P. Peplovski: „Aš savo sūnaus negaliu atkalbinėti, kad neitų į mokyklą. Tegul p. Kuratorius duos laiką, kad mes galėtume pasiteirauti ir visą klausimą išaiškinti, nes aš dabar negaliu pasakyti sūnui: nebūsi nubastas, jei parodysi gailėstį už tai, ką esi padaręs, jeigu toliaus elgsis, kad nišmanęs sutvėrimas; prižadėjimai, kad kada-nors bus padarytos permainos, negali suteikti ramumo; aš negaliu parėjęs namo pasakyti sūnui, kad, puolęs į kojas valdžiai, eitų į mokyklą.“

Kuratorius: „Ar Jūs manote, kad peritraukus lekcijoms judėjimas apimtų?“

P. Zalevski: „Viskas, ką pasakė p. Peplovski, lyg iš širdies mums išimta. Geriausiu parodymu, kaip stovi pas mus mokyklos, yra faktas, jogei jaunuomenės vadas p. Kuratorius reikalauja vertiko, jei jam kalba lenkiškai. Laikraščiams uždarytos burnos. Tegul bus mums leista apgarsinti kalbas šio posėdžio.“

¹⁾ Rusiškas Varšavinės valdžios laikraštis „Варшавскій Дневникъ“. *Vertikas*.

¹⁾ Rusiška „Принадлежній Край“ vadinas 10 gubernijų Lenkų Karalystės, kurią valdžia nuo tūlo laiko teip ėmė vadinti. *Vertikas*.

P. Chrzanovski: „Liūdniausia yra persitikrinimas vaikų, joguei tik jie vieni rūpinas tautos reikalais; mes dabar norime, kad vaikai žinotų, kad ir tėvai nori tuo dalyku užsiimti.“

P. Peplovski: „Man rodos reikia prašyti p. Kuratoriaus uždaryti mokyklas iki rudeniu, reikalaujant, idant per tą laiką būtų išdirbtas Lenkijos mokyklų programos, susivedas su tikraisiais mūsų reikalais.“

Kuratorius reikalauja rezoliucijos, rašytos ant popieros, ir apleidžia susirinkimą.

Pirmsėdis užbaigė posėdį šiais žodžiais: „Beardamas dirvą išariau dvi teisybes, joguei yra Dievas ir Tėvynė, o dabar — Tegul bus pagarbintas Jezus Kristus.“

Ant užbaigimo p. Peplovski pasakė: „Rytoj mūsų vaikai neina į mokyklas, tėvai gi reikalauja, kad mokykla būtų atidaryta tada, kada ji bus lenkiška: jeigu kita dalis visūmenės kitaip ant to žiūrėtų, tai bus ženklas, joguei Apuchtino mokykla davė vaisius ir sukėlė sumišimą tarpu mūsų pačių!“

Minios stovėjo prieš Muzejų ir išėjus Peplovskiui jaunuomenė ėmė rekti: „Sveikas Peplovski, tautos reikalų apginėjas!“ Ant to jisai atsakė trumpa kalba.

Kuratorius vienok žodžio nedaturėjo — mokyklos nebuvo uždarytos; jaunuomenė demonstratyviškai apleido gimnazijas ir mokyklas ir tūkstančiai mokinių ėjo Maršalkine kuonoramiausiai. Ir liūdnei ir rimtai išrodė ta mokinių minia — tiek matyt buvo perpykimo iš kiekvieno veido. *Vertikas.*

Teip pasielgė lenkai. O pas mus, Lietuvoje, kas dedasi su mokyklomis? Pradėjus nuo žemiausių iki aukščiausių mūsų mokyklos eina ne su mumis, bet prieš mus: jose ne mokina vaikus, bet tvirkina, kvailina, niekina. Mokyklos mūs niekai. Tai mes gerai žinome. Būtinai reikia mums pasirūpinti jos pataisyti. Taigi pareikalaukime nuo valdžios paduodami prašymus su daugeliu parašų, garsindami savo reikalavimus laikraščiuose (ir rusiškuose) ir per gminų ir valščių sueigas, joguei mes norime tik tokių mokyklų, kuriose būtų:

1. Išguldymo kalba lietuviška¹⁾.
2. Mokintojai — lietuviai.
3. Priežiūra mokyklos iš pusės gyventojų.
4. Mokyklos valdžia renkama iš mokintojų.

¹⁾ Tą reikalavimą turėtume pilną tiesą įvykinti tuojau: Senapilės, Kauno, Šiaulių ir Palangos gimnazijose, Veiverių, Panevėžio mokintojų seminarijose, Panevėžio realinėje mokykloje, Seinų ir Kauno dvasiškose seminarijose. *V.*

5. Liuosas priėmimas visų norinčių mokintis.

Gal kam pasirodys toki reikalavimai perdideliais da. Gal pasakys kas: „kaip galima būtų išguldyti nors algebrą ar liogiką nesant lietuviškoje kalboje tam tikrų vadovėlių ir net nė kokių tose šakose knygelėlių!“ Bet tai tik laiko dalykas — į keletą metų tai galima sutverti. Juk ir kitos tautos pradžioje savo kultūriško gyvenimo turėjo tai sutverti. Žinoma yra, kad rusų aukštesnėse mokyklose (ir vidutinėse) pradžioje jų gyvenimo buvo mokintojais vokiečiai, kurie rusiškai beveik nemokėdami visgi išguldinėjo ir vadovėlius parašė. Lietuvių gi pedagogų dabar išsiblaškiusių po visą pasvietį turime nemažai. Apie tai, joguei Lietuvos moksliškių pajiegu tam dalykui ištektų, nēr ką abejoti. Mūsų mokyklos nuo tokios permainos nieko nepraloštų nē pačioje pradžioje. Kitas svarbesnis klausimas — ar paklausys valdžia mūsų teisingų reikalavimų. Žinoma, kad geruoju ji mums to neduos. Reikia ją prie to priversti, bet ne prašymais, tik savo pajiegomis. Aš matau tuo tarpu šioj kelią: 1. reikia pirmučiausiai valdžiai apreikšti savo reikalavimus, padėt laiką ant išpildymo jų; jei po tam neišpildys ji, tad neduoti pinigų ant užlaikymo mokyklų ir ant kitų dalykų. 2. prieto galima būt per koj laiką visai neleist vaikų į mokyklas, kaip tai Varšavos lenkai yra padarę.

Ale prie to viso reikalinga turėti plačią organizaciją visoj Lietuvoj, kad papūtus geram vėjui¹⁾ visa Lietuva galėtų susitarti ir išvien elgtis.

Taigi, taisykime bent kiekvienoje parapijoje, kiekviename valščiuje, kiekvienoje gminoje tam tikras gyventojų kuopas, kurios užsiimtų tokiais dalykais. *Vertikas.*

Pro domo sua.

Parašė Elžikonis.

I.

Rusų laikraštėje „Rus“, pereitų metų Nr. 363, skyriuje „Lenkų klausimas“ buvo patalpintas laiškas antrašu „Gyvenk ir leisk kitiems gyventi“, parašytas lietuviu-praloto prisidengusio pseudonimu „Jonkus“. To laiško tikslas — „atspirti“ Lenkų pretenzijas prie dabartinės Lietuvos — labai puikus; gaila tik, kad mūsų pralotėlis įlindo diplomato kailin, nebūdamas juo, — ir dar nepaprastojo diplomato, bet lietuvių-inteligentų diplomato, ir net visos lietuvių tautos

¹⁾ Toksai geras laikas dabar atėjo, bet mes — lietuviai prie to neprisirengę. *V.*

vardu. Kaip jau pasakiau, mūsų „Bismarkas“ prigimties nebuvo pašauktas prie diplomato karjeros ir, reikia džiaugtis, jau užbaigė ją, teip negražiai pradėjęs. Ne daug teturint šioje gadynėje nuosavių diplomatų, iš kurių vis tik garsesnis p. Jonkus, manau pakalbėti apie jo trumpą, bet turiningą diplomato karjerą.

„Per visą gyvenimo laiką — rašo p. Jonkus — Suvienytosios valstybės — Lenkų karalystės ir Lietuvos didžiosios kunigaikštystės — pradėdant nuo Kazimiero Jagelono“, Lietuvos tauta, neturėdama jokių tiesų, „visai neprisidėjo prie politiško Lietuvos gyvenimo“ ir „gyveno užsidarius, iš tos tat priežasties jos ir nepalytėjo Lenkų įtekmė.“ Toliau p. Jonkus rašo apie tai, kad trečiuoju kartu Lenkiją padalinus, padėjimas griežtai persimainęs: ko Lenkai negalėję padaryti, kelis šimtmečius draug su Lietuviais gyvendami ir tvėdami su jais vieną laisvą Lenkų-Lietuvių valstybę, — tą per labai striuką laiką (20 metų) padariusi sistema Čartoriskio, bendrai jai Lenkų-Lietuvių valstybei jau puolus. Ir tajai Čartoriskio sistemai teip pasisekė tai padaryti, kad grovas Muraviovas, norėdamas apdovonoti Lietuvius savo malonėmis „negalėjęs surasti“ Lietuvoje (manau, kad grovas nepasikakino vienu Vilniumi) inteligento, mokančio lietuviškai, lietuviams paskirtam ir lietuviškoj kalboj žurnalui vesti. Tokiu būdu tas žurnalas, nekaltai prasidėjęs gr. Muraviovo galvoje, teip ir miręs, nė šio pasaulio nematęs. Blogai tur būt jieškojo grovas Muraviovas, jei nerado tokių vyrų, kaip Simanas Daukantas, vyskupas Volančauskas, Laurynas Ivinskis, Pranciškas Lipštavyčia¹⁾ ir kai kurie kiti. Juk jis labai lengvai užuodavo politiškuosius prasikaltėlius ir net simpatizuojančius maištininkams 1863—64 m. ir smarkiai už tai baudavo visus nekilnojamosios turtus konfiskuodamas, išstremda-

¹⁾ Simanas Daukantas ir vyskupas Volančauskas parodė karštą Lietuvos tautos meilę, ypatingai pirmasis, S. Daukantas, kurs, rodėsi, vienas pastatė sau uždavinį papildyti savo literatiškais darbais Lietuvos literatūros stoką. Jis rašė ne už vieną arba du, bet tiesiog už dešimtis žmonių. Po savo darbais jis pasirašydavo įvairiais pseudonimais, kad tik parodytų svetimtaučiams, kad ir Lietuva turi daug rašytojų ir tokiu būdu išsižadėjo literatiškos garbės dėlei tėvynės meilės. Laurynas Ivinskis kelioliką metų išleidinėjo „kalendorių arba metkaitį“, o Pranciškus Lipštavyčia paskui, kada pasirodė užsieniuose pirmasis lietuviškas laikraštis „Ausra“ perkėlė savo literatūros darbą užsieniuose ant šito naujai pasirodžiusio laikraščio puslapių.

mas¹⁾ iš Lietuvos ir net kardamas (paskutinę bausmę grovas už vis labiau mėgdavęs.)

Taigi žmonės buvo, tikrai tur būt norai grovo Muraviovo buvo griežtai priešingi šitų vyrų norams, jei jie negalėjo susitarti su juo. Štai kame, kaip aš manau, buvo didžiausia priežastis to, kad grovas Muraviovas „nesurado“ reikalingo jam žmogaus, mokančio lietuviškai, o ne tame, kad „Čartoriskio ir Čackio sistema pražudė lietuvių tautystę ir kalbą.“

Bet pažvelgę į p. Jonkaus raštą, apie 50 eilių aukščiau, toje vietoje, kame kalba apie Kauno gub., atrasime liudijimą, kaip pragaištinga buvo aukščiau minėtoji sistema lietuvių tautystei ir kalbai. Ten mes skaitome:

„Gubernijos gyventojai — vien tik lietuviai. Pas juos savo visai atskira kalba ir po 19 vas. 1861 m. nė toli te-nuvažiuousi su lenkiškąja kalbą.“

Trimis eilėmis žemiau vėl skaitome:

„o lenkiškai ir daug gimnazistų-lietuvių ten nesusipranta.“

Parodysiu dar vieną p. Jonkaus prieštaravimą sau pačiam. Pavadinęs „Lietuvių tauta“ tikrai ūkininkus, kurie neturėję jokių tiesų ir todėl neprisidėję prie politiško Lietuvos gyvenimo, p. Jonkus, tur būt užmiršęs šituos savo žodžius, didžiausią skaitytojams atidą atkreipia į tolydžią Lietuvos ir Gudijos bajorų kovą prieš lenkus už savas tiesas ir Lietuvos skirtumą, — kovą, kuri nusitęsusi „nuo Vytauto ir lig paskutinių gyvenimo dienų suvienytosios Lenkų ir Lietuvių valstybos“ ir labiausiai aikšten išėjusi „me-

¹⁾ Ištrėmimas buvo nepaprastas, nės ir tą savo darbą grovas Muraviovas mokėjo atlikti (didis talentas!) su dideliu pasigėrėjimu. Antai 1863 iki 64 m. tūls išgama, pykdamas ant vieno ar kelių didelio kaimo „Ibėnai“ (Ukmergės pav., Kauno gub.) gyventojų, pranešė groviui Muraviovui, kad tame kaime maištininkai gauną sav valgi ir šieno arkliais. To gana buvo Muraviovui: nereikėjo nė liudijimų, nė tyrinėjimų; atjoję kazokai apsiatė iš visų pusių kaimą ir uždegė jį; gyventojus suėmė ir visus ištrėmė iš tėvynės. Tą darbą budeliai atliko labai nepaprastai, su dideliu pasigėrėjimu. Šeimynas, ir net vienos ir tos pačios šeimynos sąnarius, ištrėmė ne vienon vieton, bet įvairiosna: maži vaikai su motinomis buvo ištrėmti į vieną vietą, jų tėvai — į kitą, o paaugusieji ir visai suaugusieji — irgi išskirstyti — vėl į kitas įvairias Maskolijos ir Sibiro vietas. Apie 20 metų prasliskus, kai-kurie senukai ir senutės pagrižo. Ant jų vietų jau sėdėjo „burliokai“. Tikri kada-tai šių vietų valdovai priversti buvo kalėdoti (ubagauti). Viena iš tų senučių (pravardė? Red.) bekalėdodama teip ir mirė „kada-tai buvusių Ibėnų“ patvoryj.

tuose 1569 Kristui gimus“, laike Liublino Unijos, kuomet Lietuvių-bajorai protestavę prieš lenkų pretenzijas. Tuom rodos, Lietuvos bajorai aiškiai parodė savo tautišką skirtumą nuo lenkų ir priderėjimą prie Lietuvių tautos. Kodėl gi dabar XX amžiuje p. Jonkus atima nuo jų tiesą vadintis Lietuviais? Štai kokius logikos „perlus“ atrandame p. Jonkaus laiške! Toliau atrandamas visas daržas tokių „uogų“, kurių vardai: „iškreipimas istorijos faktų“ ir net „jos nežinojimas“.) Tuose dalykuose p. Jonkus pralenkė net garsųjį Rusų istoriką llovaiskį. Ypač pažymėsiu, kad toks aukštas praloto talentas pasirodo tose vietose, kame jam priseina šnekėti apie carų ir jų valdžios pasielgimą Lietuvoje. Visus atsitikimus po 19 vas. 1861 m. pralotas išaiškino savotišku būdu: arba lietuvio „bailumu“ arba dėkingumu ženklo. Gilesnių tyrinėjimų čia neįieškokime. Labai puola akysna praloto tie žodžiai:

„dėkui dideliu pradėdamųjų mokyklų skaitliui jaunoji kartaiš dalies jau moka gudiškai“.

Lietuviai, mat, supratę, kad Rusų valdžia nori juos ištautinti, bėgo į gudiškąsias mokyklas su mokytojais-obrusiteliais mokytus gudiškos kalbos, norėdami tur but tuo atidėkavoti už 19 vasarį (1861 m.) Kiteip sunku ir suprasti tokią greitą evoliuciją. Bet 1861 metai lengviai pagimdė su mūsų praloto pagalba ir kitas pasekmes. Mat „Lietuviai neprisidėję prie maišto 1863—64 m. Eję į karę tiktai bajorai ir dvarponiai, o lietuvio nubaudimas lotyniškai-lietuviškųjų raidžių uždraudimu atsitikęs... per kokį-tai liudną nesusipratimą“, įvykusį prie Muraviovo ipėdinio, nesikišant pačiam grovui Muraviovi. (Sergėk, Dieve, nuo tokių užmetimų tam Lietuvos geradėjui: grovas gi norėjęs apdovanoti Lietuvius žurnalu jų prigimtoje kalboje — ar tik ne rusiškomis raidėmis? — bet, kaip matėme neįstengęs tai įvykinti.)

Toliau, tame pačiame laiške p. Jonkus rašo, jog per ilgus metus „Lenkams įsivyravus Lietuvoje, ypač gi po trečiojo jos dalinimo, lig maišto 1863—64 m. tik retas iš lietuvių-ūkininkų, visai prigulinčių nuo ponų, teturėjęs tiesą baigti 4 gimnazijos klasas“, tik „manifestas 19 vas. 1861 m. davęs ūkininkui

tiesą stoti tiek į vidutines, tiek į aukštąsias Imperijos mokyklas.“ Chronologiškai sekdamas, tur būt turėdamas tikslą mums parodyti visas Rusų valdžios malones, Lietuviams suteiktas, gerbiamasis pralotas neužmiršo paminėti ir „sugražinimą“ mums spaudos.

Išviso pralotas galėjo suskaičiuoti tiktai tris „malones“: 1. atliuosavimą nuo baudžios, 2. leidimą stoti į vidutines ir aukštąsias Imperijos mokyklas ir 3. spaudos „sugražinimą“. Ta paskutinoji „malonė“ kaip liūdija Vilniaus gen.-gubernatorio memorialas apie Lietuvių spaudą — atnešė vien tik pragaištį viešpatystės reikalams.)

Šitą teip mažą skaitlį rusiškų „malonių“ (3 arba, tikriau sakant 2) labai lengviai galėtų padidinti gerbiamasis pralotas nors lig 1000 ir daugiau: reikia tik įsivaizdinti sau, kad kiekvienas Lietuvos administratorius tik ir svajoja, kokias malones lietuviams įteikti. O, kiek tokiu būdu turėsime „malonių“! Juk tad mums nesunku, o p. Jonkui bus linksma ir ramu ant širdies: jis nėko prieš tai neturės, nės pats nurodė mums tą kelią, pasakęs, būk gr. Muraviovas „užmanęs“ lietuvišką žurnalą, bet savo užmanymo neišpildęs. Padržasinę teip p. Jonkų, kalbėsime žemiau apie tas tris aukščiau minėtąsias „malones“ ir apie klausimus, su jomis surištus.

(Tęsimas bus.)

Ukrainiečių spauda Rusijoje¹⁾.

Наступила черна хмара,
Наступила ще й синя;
Була Польща, була Польща,
Та стала й Росія...

(Iš rusinų žmonių dainos.)

1654 m. per t. v. Perejaslavo santaiką Ukraina tapo priskirta prie Rusijos. Nuo to laiko prasideda ir politika Ukrainos rusinimo. Iš pradžių ta politika buvo varoma slapčia, gudriai, paskui atvirai, be ceremonijų, pradėta naikinti ypatybės rusinų tautos teip, kad neliktų nė pėdsako, kad t. v. „pietinės Maskolijos gubernijos“ kitąsyk yra turėjusios savo autonomiją (laisvę valdymo). Ir Maskolija, nepaisydama ant protestų, silpnesnių ir stipresnių, išnaikino politiškąją Ukrainos nepriklausomybę. Bet tokiu būdu tapo užbaigta tik pusė darbo: da reikėjo išnaikinti dvasiškąją jos nepriklausomybę.

¹⁾ Šitas straipsnis yra sutrumpintas vertimas straipsnio „Не было, нетъ и быть не можетъ“, parašyto Ivano Krevockio ir atspaudzinto Galicijos rusinų mėnesiniame laikraštyje „Литературно Науковий Вістник“ 1904 m., VI ir VII knygoje.

¹⁾ Apskritai sakant, kur tik p. Jonkus paliečia istorija, tai manai, buk įbrido jis į neišbredamą balą, per kurią bebrizdamas yra viską sumaišęs.

Ir šitasai uždavinys yra įvykinamas bėgyje ištiso XIX amžiaus ir da nē dabar nėra užbaigtas.

Istorija rusiškosios cenzūros apskritai ir jos kova prieš rusiškąją spaudą tiesiog baisi! Jei jos įrankiai būtų pritaikyti prie kokios nors kitos, silpnesnės spaudos, tai be abejonės nereikėtų jau didesnės nelaimės. O bet gi Ukraina jaustūsi laiminga, jei joje vartojami būtų toki cenzūros įstatymai, kaip pačioj Rusijoj, Lenkijoj, Finijoj ir kt. Prilygimas rusiškosios cenzūros prie Ukrainos spaudos yra visai skirtingas. Be tų cenzūros įstatymų, kurie yra išleisti visai Rusijai, yra dar tam tikri įstatymai išleisti vien Ukrainos spaudai, tam tikri caro „ukazai“, kurie stato Ukrainos spaudą į visai išimtinį padėjimą. Čion mes paduosime trumpą apžvalgą to išimtinio Ukrainos spaudos padėjimo.

Istorija spaudimo knygų Rusijoj visai nepanieši į istoriją spaudimo knygų vakarų Europoj. Vakaruos spaudimą knygų iššaukė visūmenės reikalai, kilantis apšvietimas. Pradžią spaudos vakarų Europoj mes tēmijame gadinėj visuotino dvasiškojo atgijimo, gadinėj t. v. renesanso ir pradžios reformacijos. Kaip tik tapo išrasta spauda, vakarinėj Europoj ją sutiko su džiaugsmu: karalius Liudvikas XII pavadino ją „greičiau Dievo, negu žmonių išmislu.“ Jau pačioj pradžioj Vakarų Europoj spauda patenka teipgi ir į svietiškasias rankas: jąja naudojami ir mokslas universitetuose, ir daila ir politika ir kt. Tokiu būdu spauda Vakaruos buvo ne vien kurijos ir karalių savastim, bet visūmenės spēka. Ir anksti jau prasideda kova nepriklausomos spaudos prieš valdžią svietiškąją ir dvasiškąją.

Visai kitaip buvo Rusijoj. Tamsi, puslaukinė, nekultūriška visuomenė ne tik ką neieškojo kokio nors svietiško mokslo arba laisvos minties, bet dar vadino tokias žinias eretikų ir velnio išmislu. „Vyskupai visai nebuvo apšvietę — sako Fletčer apie Boriso Godunovo gadynę — labai rūpestingai daboja, kad apšvietimas neprasiplatintų, bijodami, kad neišeitų į viršų jų tamsybė ir pikti darbai. Dėlto jie stengiasi perkalbėti carą, kad kiekvienas naujas mokslas, įleistas į viešpatystę, sukelsiąs atmainų troškimą ir per tai būsiąs jam pavojingas.“ Kunigaikštis Kurbski pasakoja, kad Maskvos vyskupai įkalbinėją jaunikačiams, ką jieškojo šviesos, kad „neskaitytų daug knygų“, nes galį „nuo knygų išeiti iš proto“, arba „išklysti“.

Visai suprantama, kad prie tokių sąlygų knygų spauzdinimas tapo sutiktas Maskvos

visūmenės labai nemaloniai. Pirmoji spauzstuvė, įsteigta Maskvoj, carui liepus, tapo minios užpulta ir sunaikinta. Vėliaus ji tapo vėl įtaisyta, bet darbas buvo atliekamas slapčia.

Iš rankų valdžios svietiškosios vėliaus spaudos reikalas perėjo į rankas dvasiškijos, ir spauzdinamos buvo vien dvasiško turinio knygos. Žinoma, prie tokių sąlygų cenzūra nebuvo reikalinga: persekiojimas spaudos galėjo tik tuomet prasidėti, kuomet drauge su valdžios spauzstuvėmis atsirado ir spauzstuvės privatiškos. O tai atsitiko, tik prijungus Ukrainą prie Rusijos. Ukrainoj jau XVI amž. buvo laisvos spauzstuvės prie bažnytinių brolijų, kurios rūpinosi taisyti ir valyti raštus nuo visokių katalikystės ir unijos priemaišų. Tose spauzstuvėse buvo spauzdinami ir svietiškieji raštai. Maskvos dvasiškija žiūrėjo į Kijevo bažnyčios daktarus su neišsitikėjimu, manydama juos linkstant prie katalikystės ir vyiarių atskalų; todėl kada Ukraina tapo priskirta prie Rusijos, Maskvos dvasiškija buvo priešinga Kijevo ir Černihovo spauzstuvių laisvei ir pagaliaus pasiekė to, kad Rusijoj tapo įsteigta cenzūra, ir tai pirmiausia Ukrainos spaudai¹⁾.

Petro ir Kotrynos gadinėj cenzūra ir sinodo „ukazai“ jau stoja priešais vartojimą „atskiros tarmės“, tariant ukrainiškos kalbos raštuose, idant vieton jos būtų vartojama rusiškoji viešpatystės kalba ir idant įvyktų su laiku dvasiškasis „susiartinimas“ Ukrainos su Rusija. Michailo Aleksandra rūpinasi, kad abi minėtosios spauzstuvės patektų jo valdžiai, pašauktas „geniališkasis Rusijos reformatorius“ caras Petras I jau tą užmanymą įvykina, pavezdamas jas Maskvos sinodo valdžiai „ukazu“, išleistu 5 d. spalnio 1720 m. kuriame yra ir toki pažymėtini žodžiai:

„O ir tas senas dvasiškasis knygas gerai sulyginti su tokiomis jau rusiškomis, kad nebūtų nė jokio skirtumo ir atskiros tarmės. Nespauzdinti tuodvejose spauzstuvėse nė jokių kitų knygų, nė senų, nė naujų, nepranešus apie jas dvasiškajai kolegijai ir negavus nuo jos leidimo, idant neatsirastų tose knygoose jokio prieštaravimo rytų bažnyčiai ir jokio atsiskyrimo nuo rusiškosios spaudos.“

Tai gi nuo 1720 m. visus ukrainiškuosius išleidimus turėjo peržiūrėti Maskvos dvasiškoji kolegija ir daboti, kad nebūtų jose „nė jokio skirtumo ir atskiros tarmės“. Štai kame pradžia Ukrainos „surusėjimo“!

Toks jau ukazas išeina 25 sausio ir 25 kovo 1721 m. Čion reikia pasergėti, kad tas pirmasis „ukazas“ 1720 m., išleistas prieš ukrainų

¹⁾ А. М. Скабичевскій. Очерки истории русской цензуры (1700—1863 г.) С. Петербургъ.

žodį, tai apskritai yra pirmasis Rusijos įstatymas, ką paliečia knygų spauzdinimą¹⁾.

Didelę pragaištį padarė tas „ukazas“ Ukrainai, nes jis pagadino ir tuos jaunus rusinų literatūros žiedus, kurie jau buvo tuomet atsiradę. Geriausias raštinškas spėkas Petras I perkėlė į Maskvos žemę, literatiniškas judėjimas visai nyksta, nyksta ir visūmeninis gyvenimas.

Bet neužilgo Petro I „ukazas“ tapo užmirštas; ir su ukrainiškomis knygomis cenzūra apseidavo teip, kaip ir su rusiškomis. Ukrainiškųjų knygų nedraudavo vien už ukrainišką kalbą, kaip tai atsitikdavo pradžioj XVIII amž. ir kaip daroma mažne nuo pusės XIX amž., bet žiūrėta buvo ant knygos turinio. Sprendimas anuometinės cenzūros apie turinį ukrainiškųjų knygų buvo visai kitoks, negu dabar. Sulyginus Kotliarevskio Eneidą pabaigos XVIII amž. ir pradžios XIX amž. su turiniu tų ukrainiškųjų knygų, kurios dabar yra cenzūros draudžiamos vien dėlei jų turinio, matyt, kad cenzūra pabaigos XVIII amž. yra liberališkesnė, negu pradžios XX amž. Berods nuo pabaigos XVIII iki pusės XIX amž. nė nedaug buvo išėję ukrainiškųjų knygų ir apie tą gadynę ne daug yra likę žinių.

Gyvenis raštinškas ir tautiškas judėjimas Ukrainoj prasideda drauge su atgijimu slavėniškųjų tautų, o da daugiau antroj pusėj 40-tųjų metų. Tame laike ir cenzūra pra-

¹⁾ Čia nurodau svarbesnius faktus iš istorijos rusiškiosios cenzūros apskritai. Pradedant nuo 1720 m. pasipylė visa eilė yvairių „ukazu“, kurie kaip replėmis spaudė svietiškąją literatūrą. Bet tie „ukazai“ būdavo išleidžiami tik reikalui atsiradus; pagaliau cenzūra koncentruojasi rankose Mokslų Akademijos, kame ji yra gana liberališka. Kotrynai II viešpataujant, miestuose Peterburge, Maskvoj, Rygoj, Odesoj, Radvilave, per kuriuos eidavo transportai knygų iš užsienių į Rusiją, buvo ne tik cenzūros valdininkai (1 dvasiška ir 2 svietiškos ypatos), bet tą dalyką prižiūrėjo teipgi senatas (sostapilėse) ir gubernijų valdyba. Čia cenzūra jau pasirodo kaip savarankė įstaiga. 1801 m. išėjo „ukazas“, kad ant pirmųjų knygų lapų būtų parašyta: „по одобренію . . . цензурі печатано“. Įstatymas 1804 m. jau aiškiai sako: „nė viena knyga negali būti nė atspaudinta Rusijos Imperijoje, nė paleista prekybon, jei ji nebuvo pirma cenzūros peržiūrėta. 1828 m. cenzūra tapo pavesta priežiūrai apšvietimo ministerijos, o 1863 m., pačiam apšvietimo ministeriui Goloviniui norint, cenzūra tapo perkelta į vidaus dalykų ministeriją, kadangi cenzūros tikslas prieštaravo apšvietimo ministerijos tikslui. Nuo to laiko svarbesnių atmainų nebuvo. Iki 1862 m. buvo cenzūros uždrausta iš viso 8 laikraščiai, o nuo 1862 iki 1903 tapo uždėta ant periodiškiosios presos baumų 581: sustabdyta 25 laikraščiai, persėpta po 1 sykį 115, po 2 syk 88, po 3 syk 56. Iš viso sutrukdytas laikraščių išleidinėjimo apimtų 49 metus, 4 mėn. ir 5 dienas.

deda būti atkaklesnė¹⁾. Jau ant Koškos puola cenzūros smugiai: jo Ukrainos istorija, ta šventa istorija žmonėms pasiskaityt, negal pasirodyt tik dėlei to, kad parašyta ukrainišką kalboj. 1847 m. kilo Kijeve didis trukšmas dėl „Kirilo ir Metodijaus Brolijų“, ir netrukus tapo areštuoti Kostomarov, Ševčenko ir Kuliš. Vidaus dalykų ministeris gr. Perovsky tuojau atsiliopė spauzdintu cirkuliaru į tam tikrus valdininkus ir valdybas, kad atspauzdintieji raštai: Ševčenko — „Кобзарь“, Kulišo — „Повѣсть объ украинскомъ народѣ“, Украина“ ir „Михайло Чернишенко“, Kostomarovo — „Українскія баллады“ ir „Вѣтка“ — „dėlei ypatingo paliepimo“ uždrausti ir prašalinti iš prekyviečių . . . Dėlei perleidimo per cenzūrą Kulišo „Повѣсть“ cenzorius Kutorga tapo paimtas į kalėjimą, o cenzoriui Ivanovskiui tapo išreikštas „aukščiausias išmėtinėjimas“.

Po to cenzūra ir šnipinėjimas ėmė baisingai siausti Ukrainoj; nė tik negalėjo pasirodyti nė viena ukrainišką knyga, bet buvo persekiojami dagi parašyti rusiškai mokslingi raštai apie Ukrainą; dagi vardai „Ukraina“, „Malorusija“ „Getmansčina“ buvo persekiojami, kaip įstatymams priešingi. Ir nuo 1847 m. cenzūra jau sistematiškai neleidžia spauzdinti ukrainiškųjų knygų dėlei to, kad jos rašytos ukrainišką kalboj. Berods, kai kurios knygos visgi išeidavo, bet kokios klišės prisėjo pergalėti jų autoriams matyt bent iš to, kad nekaltiausia rinkinį ukrainiškųjų žmonių dainų, Metlinskio surinktų („Южнорусскія народныя пѣсни“) cenzūra laikė ištisus septynis metus (1847—1854)! Kits Metlinskio rinkinys veikalų ukrainiškųjų raštinių išgūlėjo cenzūroj du ar tris metus ir tapo baisiai sudarkytas: mažne pusė tapo uždrausta, visur, kame tik buvo žodis „laisvė“, cenzorius jį be pasigailėjimo metė lauk, dagi iš tokių vietų, kuriose buvo kalbama, kad arklys vaikščiojo sau „laisvai“. 1853 m. kilo gana karštas ginčas tarp Kievo cenzūros komiteto ir pirmininko „laikinės komisijos peržiūrėjimui senovės aktų“ dėlei metraščio Grebinkos. Komisija norėjo išleisti metraščių atskiroj knygoj, todėl metraščio rankraštį nušuntė cenzoriui Mackevičiui peržiūrėt. Cenzorius pareikalavo, kad iš metraščio būtų išmestos kai kurios vietos, kame, anot jo, esanti išreikšta aiški priejauta prie ukrainų tautos. Komisijos pirmininkas pasipriešino tokiam taisymui istoriškųjų paminklų. „Vyriausioji spaudos dalykų valdyba“ visgi liepė

¹⁾ 1848 m. dėlei revoliucijos atgarsių prasidėjo Rusioj gadynė kraštutinės reakcijos, kuri tvėrė iki galo Mikalojaus I viešpatavimo.

išmest kai-kurias vietas iš metraščio¹⁾, pasiremdama ant slapto „Aukščiausiojo paliepimo“, kuris reikalauja, kad raštininkai kiek galėdami atsargiai elgtųsi, kalbėdami apie Ukrainos tautą arba kalbą, kad neleistų meilei prigimto krašto nustumti meilę „tėvynės“²⁾.

Berods ir rusiškoji literatūra buvo tame laike labai persekiojama, ir metai 1848—55 vadinami yra dagi rusų literatūros istorijoje „gadyne cenzūros teroro“, bet visai už ką kita buvo persekiojami rusiškieji raštai, o visai už ką kita — ukrainiškieji.

Užstojus ant sosto Aleksandrai II, prasi-dėjo Rusijoje liberališkoji gadynė, ir ukrainišką spauda ir tauta pajuto teipgi tūlą palengvinimą. 1862 m. Lebedincev, tapęs redaktorium „Кіевскихъ Епарх. Вѣдомостей“, ėmė vesti antrą polemiką su Askočenskiu, išleistoju Peterburgo savaitraščio „омашня Бесѣда“, gindamas pamokslą ukrainų kalboje ir aiškindamas naudą išvertimo Biblijos į ukrainišką kalbą. Askočenski, gimęs ukrainietis, kuris laike turkų karės 1854—56 m., sekdamas Gulak-Artemovskij pats rašė ukrainiškai eiles karzygiškai-patriotiško turinio, dabar smarkiai užpuolė ant ukrainiečių judėjimo Rusijoje dėl to, kad tas judėjimas buvo susirišęs su kitomis liberališkoms to laiko srovėmis.

Ukrainiečių kalboje prasidėjo augimas tautiškosios pedagogikos ir pedagogiškosios literatūros; tokiam augimui buvo prilanki visa rimtesnėji rusų laikraštija, neišskyrus nė Maskvos slavianofilų, kurie nors ir ginčijosi dėl ribos ukrainiškosios literatūros, bet visgi linksmi pasveikino „Проповіді“ Grečulevičio ir ukrainiškąjį evangelijų vertimą, atlikta „Peterburgo Draugovės“ ir leista Mokslo Akademijos. Pats Katkov, (red. „Moskov. Viedom.“), priiminėjo aukas, kurios, paraginus Kostomarov'ui, plaukte plaukė išleidimui ukrainiškųjų knygų. Ir ne tik prilankios dvasios buvo rusiškoji laikraštija, bet dagi valdininkija prilankiai veizėjo į ukrainiečių veikimą. Ministerija duoda 500 rublių išleidimui liaudinėms mokykloms ukrainiškųjų vadovėlių, ir už tų pinigų dalį imta spaudzinti Gli-

bovo „Байки“. Kai-kurias ypatos Peterburgo ukrainiečių draugovės, ką turėjo artimas pažintis su Peterburgo vyriausybe, ėmė rūpintis apšvietimo ministerijoje, kad mokyklų įstatymai pripažintų ukrainišką kalbą mokykloje Ukrainos gubernijose pirmos eilės vietą. Atsiranda laikraščiai dviejose kalbose, ukrainišką ir rusišką (pvz. „Основа“), įkuriamos savaitinės mokyklos su ukrainiečių išguldymo kalba, daug jaunų raštininkų stoja į darbą, atsirado ukrainiečių teatras ir dagi ėmė rodytis ukrainišką kalboje dramos teatru. Berods Peterburgo cenzorius da neperleidžia šį-tą iš „Кобзарь“, bet visgi rodės, kad Rusijos vyriausybė jau buvo pametus sumanymą visai išnaikinti ukrainiečių klausimą. Bet tai tik teip rodės!

Lenkai, kurie tuomet rengėsi kelti maištą, pirmutiniai buvo priešingi tautiškamjam sužadanimui Ukrainos minios, kurią jie tikėjosi įtraukti į maištą. Ir jie pirmutiniai stoji priešais ukrainiečių tautiškąjį auginimą, o vėliau ir priešais visą ukrainiečių judėjimą. Paskui juos pasuko ir slavianofilai ir kiti doktrineriai maskvinės centralizacijos ir pakėlė didelį triūkšmą dėl ukrainišką „separatizmo“. Vadovu jų visų buvo Katkov'as, kuris da nesenei rinko aukas ukrainiečių knygoms leisti. Rusų vyriausybė tėjimo, kas dedas, ir įtikėjo į begėdiškus skundus. Nežiūrint ant to, kad lenkai pirmutiniai pakėlė balsą prieš ukrainiečių propagandą, nežiūrint ant to, kad Kostomarov, Kuliš, Antonovič ir Rilsky vedė gvyą polemiką prieš lenkus, visokiais būdais išguldinėdami seną kazokų patarlę: „turėkit sau savo Lenkiją, o mums liks mūsų Ukraina“, rusų laikraščiai visą dalyką perkreipė ir visą ukrainiečių judėjimą pavadino „lenkų intryga“, o rusų vyriausybė 1863 m. išleido pirmutinį slaptą paliepimą, kuris uždraudė ukrainiečių literatūrą Rusijoje. Šitai tas paliepimas:

Dėl Aukščiausiojo paliepimo Slepiamasis vadaus dalykų Ministerio raportas į Žmonių Apšvietimo Ministerij. 8 liepos Nr. 384. (Dalykas Centralinės Valdybos cenzūros žinybos reikaluose 1863 m. Nr. 188).

„Jau senė mūsų spaudoje eina ginčai apie tai, ar gali būti savarankė mažrusių literatūra. Priešasčia tokiems ginčams buvo veikalai kai-kurių rašėjų, atsižymėjusių daugiau ar mažiau pašauktu talentu ir savo originaliskumu. Paskutiniame laike klausimas apie mažrusišką literatūrą įgijęs yra kitokią prasmę dėl grynai politiškių priežasčių, neturinčių jokio ryšio su reikalais tikrosios literatūros. Senieji mažrusiškosios kalbos raštai buvo skiriami tik apšviestiems luomams Pietinės Rusijos, dabar gi šalininkai mažrusių tautos atkreipė savo akis į neapšviestąją minią, ir tie iš jų, kurie nori įvykinti savo politiškous sumanymus (замислы), apsimetė troškimu praplatinti elementarinį mokslą ir apšvietimą, ėmė išleidinėt pradžiamoksliams vadovėlius, elemento-

¹⁾ Цензура въ царствованіе Императора Николая I. „Русская Старина.“ 1904, Nr. 2 стр. 441 и 442.

²⁾ 1847 m. ministeris apšvietimo gr. Uvarov išleido cirkuliarą, kuriame yra tokia vieta: „Reikia atkreipti ypatingą atydą ant to, kad kai-kurie raštininkai stengiasi sukurstyti skaitančioj publikoj nesulaikomus apsireiškimus („необузданная порывы“) patriotizmo, visuotino ar provinciališko, — kas yra, jei ne pavojinga, tai bent neprotinga dėl to pasekmių, kurios gali būti (Обори. постр. по ценз. стр. 240).

rius, gramatikas, geografijas ir kt. Skaitliuje tokių veikėjų buvo daug ypatų, apie kurių kenksmingą veikimą buvo užmezgus tyrinėjimą tam tikra komisija. Peterburge renkamos yra aukos išleisti pigioms knygoms piet-rusiškoj tarmė. Daug tokių knygų jau atsiųsta peržiūrėti Peterburgo cenzūros komitetui. Nemažai tokių jau knygų siunčiama ir į Kievo cenzūros komitetą. Ypač šis paskutinytis nenorėjo praleist minėtųjų išleidimų, pasiremdamas ant šių apstovų: mokinimas visose be išėmimo mokyklose yra atliekamas rusiškoji kalba, ir vartojimas mažrusiškosios kalbos nėkur nedaleistas; pats klausimas, ar naudinga ir galima įvesti šią tarmę į mokyklas, da neišrištas, bet dagi užkliudymas šito klausimo sukėlęs yra daugumo Mažrusių pasipiktinimą, kuris tankiai apsiereiškia spaudoje. Jie labai išmintingai išguldė, kad jokios mažrusiškosios kalbos nebuvo, nera ir būti negali, ir kad jų tarmė, prastų žmonių vartojama, yra tai ta pati rusiškoji kalba, tik sudarkyta per Lenkijos įtekme; kad rusiškoji kalba teip-jau yra suprantama Mažrusiams kaip ir Didrusiams, dagi daugiau suprantama, negu dabar jiems sustatytoji kai-kurių Mažrusių ir ypatingai Lenkų vadinamoji ukrainiškoji kalba. To ratelio sąnarius, kurie stengiasi išgulditi tą dalyką priešingai, daugumas pačių Mažrusių kaltina už separatizmo palinkimus (замислы), priešingus Rusijai ir pragaistingus Mažrusijai. Šits apsiereiškimas yra liudnas ir atkreipia ant savęs akis juo, kad susiveda (сводятся) su politiškaisiais Lenkų užmanymais ir veikiausia nuo jų yra gavęs pradžia, ką liudija atėję į cenzūrą rankraščiai, nesa daugumas mažrusiškujų raštų, pasirodo, ateina nuo Lenkų. Galiausiai ir Kievo general-gubernatorius išranda pavojingū ir pragaistingu išleisti perkratinėjama dabar Dvasiškosios Cenzūros vertimą į mažrusiškoją kalbą Naujojo Įstatymo. Atsimindami dabartinį neramū, drumsčiamą politiškais atsitikimais, visūmenės padėjimą, atsimindami, kad klausimas apie vartojimą vietinių tarmių, mokinant pradžiamokslius, nera da galūtinai išrištas įstatymų priimtu keliu, Vidaus Dalykų Ministeris, norėdamas pirma susiprasti su Žmonių Apšvietimo Ministeriu, Ober-Prokurorū Sv. Sinodo ir žandarų šepu apie spauzdinimą knygų mažrusiškoj kalboj, išrado per reikalingą daiktą išleisti cenzūros skyriuje paliepiamą, kad būtų leidžiami spauzdinti toje kalboje tik toki raštai, kurie priklauso prie skyriaus dailiosios literatūros; leidimū gi mažrusių kalboj raštų dvasiško turinio knygų, vadovėlių ir apskritai skiriamų žmonėms pradžiamoksliams pasiskaityt, sustabdyt. Šitas paliepimas buvo pirma nužemintai pavestas Aukščiausiai Viešpaties Imperatoriaus valiai ir Jo Didenybė teikėsi suteikti jam savo Viešpatiškoj prilankumą.“

Šitasai pirmas katėgoriškas caro „ukazas“, papildytas da keliais kitais, jau keituriadsėimt metų slėgia ukrainiečių raštiją Rusijoj. Išguldinėti, kad čia kur žodis tē melas, nėra reikalo. Kas nors kiek pažindamas ukrainiečių judėjimą Rusijoj pusėj XIX amž., atsidėjęs perskaitys tą valdžios raštą, tas pats užtėmys visą neteisingumą vyriausybės užmėtinėjimų. Teisybė, da maža dalelė ukrainiškosios raštijos nebuvo užginta, bet ir su taja dalele cenzoriai apseidavo nežmoniškai. Prirengtos spaudai Kostomarov'o knygos nebuvo išleistos, tas pats atsitiko ir

su Mokslo Akademijos leistu ukrainiškuoju evangelijų vertimu. Sv. Sinodas dagi užmokėjo tuomet spaustuvei už atspaudimą jau pirmiau leisto antro pluošto apsakinėjimų tėvo Opatovič'iaus, norėdamas, kad spaustavė nepaleistų atspausstosios knygos prekybon. Iš to galima suprasti, kodėl nuo to laiko daugiau kaip per 10 metų nepasirodė Ukrainoj veik nė vienos ukrainiškos knygos¹⁾ (nuo 1863—1872 m. išėjo Ukrainoj ukrainiškoj kalboj tik vienū viena knyga žmonėms „Про судебні російські реформи“ ir tai Katerinoslave!) Bet ir tokiam padėjime pasijutę Ukraino rašėjai susirado išėgą: jie susimetė į Galiciją ir tē per jų rūpestį 1867 m. pradėjo išėidinėti mėnraštis „Правда“ ir kai-kurios atskiros knygelės. Knygelių rusų cenzūra neperleizdavo, bet „Правда“, nors ir su tankiais iškarpymais, visgi eidavo ir į Rusiją. (tęsimas bus.)

Iš revoliucijinio judėjimo Rusijos viešpatystėj.

9 (22) d. sausio yra svarbi diena istorijoj revoliucijinio judėjimo Rusijos viešpatystėj: su ta diena pasibaigia Mirskio „liberališkoj“ politika, pasibaigia t. v. „pavasaris“ rusų gyvenimo ir prasideda nauja politika — politika reakcijos, primenantī gadynę Plevės viešpatavimo. Prasideda vėl policijos viešpatavimas.

Pirmiausia tapo į Peterburgą parkviestas iš Maskvos Sergijaus ištikimas tarnas budelis Trepov, kaipo diktatorius ant viso Peterburgo ir Peterburgo gubernijos, jam tapo pavesti kalėjimai, policija, kariūmenė, cenzūra, žodžiu visi prievartos įrankiai, be to duota neapribota valia elgtis, kaip jam patinka, jo valia pastatyta aukščiau įstatymų, aukščiau teismų . . .

Draugovė fabrikų darbininkų tapo uždaryta, prasidėjo gaudymas kaltininkų, darbininkų ir inteligentų. Tapo suimti Karejev, Piešechonov, Anenski, Kedrin, Gorky, Hessen ir daug kitų rašėjų ir mokslininkų. Cenzūra sukabino spaudą geležiniais replėmis.

Tame tarpe kada cenzūra nedavė spaudai ištarti nei žodžio teisybės, biurokratija ir „šventasis“ Sinodas su popais platino melagingas žinias, mokino darbininkus, kurstė minią prieš inteligentus ir ypač studentus. Ministerija finansų išleidžia cirkuliarą, kuriame meta kaltę už visas nelaimes ant „netikusiai manančių ypatų“, darbininkus va-

¹⁾ Nuo 1863 m. Ukrainos rašėjams nieko daugiau nebeliko daryt, kaip tik išėidinėti senus dokumentus, kurių išėidimū da mažiausia daryta kliučių!

dina „spangais įrankiais“, jų reikalavimus vadina vaikiškais, „nesutinkančiais su darbininkų reikalais“ ir t. t. Į pagalbą valdžiai pakniobstoms atbėgo „Šventasis“ Sinodas su Pobiedonoscevu, išleidamas savotišką, pilną piktybės, fanatizmo ir melo, piemenišką raštą. Tas raštas drąsiai apreiškia, kad darbininkų sukilimas buvęs sukeltas ne tik naminių, bet ir „užsieninių piktadarių“, kad buvę tam tikslui „prisiųsti pinigai“, kad norėta per tai sutrukdyt „išsiuntimą kariūmenės“ ir susilpnyt stačiatikystę ir vienvaldystę, „be kurių Rusija negalinti būti gyva“ . . . Bet Trepov'ui, matyt, išrodė tie pamokslai per švelnus, ne aiškus, ir jis išrado savotišką-policijinį būdą miniai nuraminti: buvo išleisti studentų vardu atsišaukimai, kuriuose buvo aiškiai pasakyta, kad studentai gavę nuo Japonų daug pinigų minėtiems tikslams.

Netrukus tapo atstatytas nuo vietos vid. dal. ministeris Mirski, o į jo vietą pašauktas kitas Maskvos gen.-gubernatoriaus augintinis Bulygin.

Be to daromos buvo yvairios komedijos akims apmoynt. Caras su cariene apsimeta gailėsčiu dėlei įvykusio 22 d. kraujo praliejimo ir aukauja likusioms užmuštųjų šeimynoms 50.000 rublių; biurokratija, norėdama išgelbėti caro autoritetą, organizuoja darbininkų „delegaciją“ pas carą, caras juos priima savo rūmuos, laiko į juos kalbą, peikia jų apsėjimą, liepia neklausyt kurstytojų, turėt kantybę ir t. t. Biauriausiu iš tų komedijų tai buvo įsteigimas t. v. „Šidlovskio Komisijos“ darbininkų reikalams tyrinėti ir pagerinti. Prizadėta buvo darbininkams tiesa rinkti savo delegatus ir siųsti į tą Komisiją. Daugelį tie užmanymai suviliojo, bet greit išėjo į aikštę, kad ta komisija jokių tiesų darbininkams neduoda, kad rinkimai atliekami po policijos priežiūra ir policijai trukdant, kad nėra gvarancijos, kad darbininkų delegatai galėtų Komisijoje laisvai kalbėt ir spęsti, kad jie tik tam šaukiami, kad išreikštų valdžiai savo troškimus ir valdžios prašytų . . . Kuomet išėjo į aikštę valdžios tikrieji troškimai, kuomet darbininkai pastatė Šidlovskio komisijai savo dalyvavimo sąlygas, pasirodė suprantą savo tiesas ir nenorėjo šokti pagal valdžios dūda, tuomet Komisija tapo uždaryta, o policijos susektieji darbininkų vadovai (apie 140) tapo suminti ir pasodinti kalėjiman. Toki tai vaisiai buvo valdžios užmanytos komedijos ir darbininkų lengvatikybos!

Pralietasis Peterburge nekaltų darbininkų kraujas atsigarsėjo visuose kampuose Rusijos viešpatystės: Maskvoj, Rygoj, Dinaburge, Varšavoj, Lodžiuj, Vilniuj, Šiauliuos ir kt.

Visur darbininkai sukilo, reikalavo geresnių darbo sąlygų, visur kėlė protestus. Valdžia siuntė priešais darbininkus ne tik policiją, bet ir kariūmenę, šaudė į minią be pasigailėjimo, liejo nuskriaustųjų darbininkų kraują tik dėlto, kad jie nenorėjo būt pabirkantų ir valdininkų vergais, pastumdėliais . . . Kiek buvo užmuštų, mes neturime tikrų žinių, bet galime pasakyti kad daugiausia yra žuvusių darbininkų Lenkijoje: patį lenkų socialistai savo atsiliepime užsienų laikraščiuose sako, kad žmonių žuvę apie 1000.

Pasipiktinimas darbininkų augte auga. Revoliucijinė propaganda ir agitacija atranda gerą dirvą. Revoliucijinė literatūra plačiai pasklidus po visą Rusiją, Lenkiją . . . Teipgi auga ir troškimas keršto, troškimas atlyginimo budeliams už pralietąjį darbininkų kraują. Rusiškoji socialistų-revoliucionierių partija paženklus yra visą eilę budelių — didžiausių despotų, kuriuos reikėtų nubausti mirtim. 17 d. vasario Kovos Organizacija nužudė vieną tokių budelių — Maskvos general-gubernatorių Sergijų, caro dėdę, kuris turėjo didelę įtekme ant caro ir yra vienu iš didžiausių kaltininkų kraujo praliejimo Peterburge 22 d. vasario. Užmušimas Sergijaus, kaip koks griaustinis, nuskambėjo į Peterburgą, pranašaudamas nelemtą galą visiems caro tarnams ir dagi pačiam carui. Vyriausybė dar daugiau pabūgo ir dar daugiau sumišo. Caras, matyt, nebišsitikėdamas ministerais, išleidžia be jų žinios manifestą, visai nesusivedantį su visūmenės ūpu, pilną carybės ir stačiatikybės dvasios, pilną fanatizmo, keršto, grūbėjimo. Tas caro manifestas — kaip galima buvo tikėtis — buvo priimtas su pasipiktinimu, draskomas, minamas po kojų. Ministeriai ta pačia diena prikaltino carą išleisti „garsųjį“ reskriptą, viliojantį visūmenę gražiais žodžiais apie „prakilniųjų“ reprezentaciją.

Lenkijoje, ypač Varšuvoj, tapo nugalabinta visa eilė budelių. Vieni atrasti pakarti, kiti nudurti, tretį nušauti. Įdomu, kad Lenkijos policijai tankiausiai nepasiseka nė sugauti nė susekti užmušėjų.

Tuo tarpu Mandžurijoje caro kariūmenei nesiseka. Ties Mukdenu, pradžioj kovos mėn., atsitiko didžiausias mūšis ir didžiausias pralaimėjimas caro kariūmenės: į nelaisvę paimta apie 50.000, o užmušta, pažeista ir prapuolę apie 145.000 kareivių, be to teko japonams daug ginklų, patrankų, provizijos. Kariūmenės likučiai traukiasi į šiaurę, vejami ir naikinami japonų . . .

Rusijos kariūmenės nelaimės, maištai pačioj Rusijoje nupuldė caro valdžios vardą ir garbę, sumažino išsitikėjimą svetimų viešpa-

tyščių ir apsun kino pinigų pasiskolinimą. Prancūzija, kuri yra paskolinus Rusijai net 9 milijardus frankų, jau nebeskolina daugiau. Bankieriai teipgi ne nor skolint, nė už di-deles palūkanas, nes neišsitiki caro valdžia ir jos politika. Nežiūrėdama ant kritiško savo padėjimo valdžia nė dabar nenor pa-siduot japonams, neprašo santaikos, rengia naują mobilizaciją, naują eilę nelaimių ka-riūmenei ir visai viešpatystei. Ir juo ilgiau tęsis karė, juo greičiau turės įvykti radika-liškos atmainos politiškojo Rusijos surėdymo: augs viešpatystės skolos, puls žmonių ge-rovė, eis silpnyn caro valdžia, o stipryn re-voliucijos elementai ir vinintelė liks išeiga — įvesti atstovinį būdą valdymo, konfiskuoti carui ir jo familijai turtus pridengimui dalies viešpatystės skolų, paskirti „civilinį listą“, sumesti biudžetą, įstatyti naują tvarką, pa-remtą ant naujų pamatų . . .)

Litvomanai.

Drama 4-iuose veikimuose.

Ypatos:

Skirgailienė — senų papročių bajorė, ku-riai materialingoji gerovė terūpi.
 Leonas — jos sūnus, studentas.
 Irena — jos duktė, jauna, skaisti, geros širdies, norinti visiems įtikti „panelė“.
 Jonulio Augustinas — klėrikas, iš pažiū-ros ligotas, rimto apsiėjimo jaunikaitis.
 Jonulis — Augustino tėvas, ūkininkas, žilas, savo nelaimės prislėgtas senis.
 Jonulienė — Augustino motina, paprasta sodietė.
 Zolienė — prašviesta, numananti žmogaus vertę sodieti.
 Przevluckio Bronislavas — mandagus, daug apie save manęs bajoras.
 Stungurys — Skirgailų dvaro užvaizdas.
 Prokuroras.
 Žandarų viršininkas.
 Kalėjimo tarnas.
 Urednikas, Tarnaitė.
 Žandarai, liudininkai, kalėjimo sargai.

Veikimas I.

Skirgailų dvaro kambarys, vienomis suveriamomis durimis į priebutį, antromis į kitus kambarius.

Scena 1.

Leonas: (jeidamas pro duris valiza nešinas) Tai kur gi ponias? . . . Tai nėko nėra na-

mie? . . . Kur panelė? . . . Čia teip tuščia visur . . .

Tarnaitė: (paskui Leono daiktus nešina) Vakar kaži-kur išvažiavo. Turbūt netrukus parvažiuos, (sukrovus į kertę daiktus išeina).

Leonas: (į įeinantį Augustiną) Na, sakyk man, brolau, ko tas urednikas paskui mūsų čia vijosi?! (žiūri pro langą) Kaži-kur va-žiuoja? . . . Ant oficinios? . . .

Augustinas: (neramiai dairydamos) Ogi kur ta mūsų valiza?

Leonas: (juokdamas) Ar tu manai, kad aš urednikui pavedžiau?

Augustinas: (šypsodamos) Su tavimi ne-pirksi! O kodėl tu nusiminei vagone, kaip paklausė, kieno ta valiza?

Leonas: Nusiminiau? . . . Lengva iš-tarti! . . . Kad aš būčiau pasisavinęs, tai ži-noma, kad būtų kratė. Juk žandarai stu-dentui nenuleis . . . O tau bebigu! . . . Jo mylista kunigas, tai ir dideliomis valizomis turi tiesą važiotis, norint po birkavą . . . O tavo ilgiemsiems skvernams visur pagarba!

Augustinas: (sėda staiga nuliūdęs, užsi-dengdamas akis) O! tie skvernai! Tie skvernai!

Leonas: (nusiminęs, kaip ir norėdamas tei-sinties) Ištikrųjų! . . . nenorėjau . . . nesu-prantu . . . keli metai atgal, kas gi galėjo spėti tave į seminariją įstosiant.

Augustinas: (patylėjęs, paskui įžūliai, pa-mėgzdydamas Leono balsa) Ištikrųjų! . . . keli metai atgal, kas gi galėjo spėti tave, ponaitį, dvarponį . . ., ant savo pečių per sieną kny-gas gabėjiant tamsiems muzikams . . . (pa-šoksta sujudintas). Man rodosi, kiekvienas . . . bent tu galėtumei suprasti . . . Nereikia tau aiškinti . . . Ne svetima tau ta ideja, kurią aš savo krūtinėje nešioju: juk abu keliaujava vienu keliu, prie vieno tikslo, nors tu stu-dento švarkais, aš kunigo tuotarpu klėriko.

Leonas: Vargše! Neapsvarstei, kokiais pančiais sau kojas ir rankas surakinai . . .

Augustinas: Šaltas protas liepia teip padaryti . . . o protui visuomet aš galų gale pasiduodu. Ilgai kovojau, ir dabar dar jau-smų kova kartais pakyla, bet jau protas per-galėjo . . . Pasiklauskime, prie ko mes sten-giamės? . . . Viso mūsų trūso tikslas yra tik tautos sutvėrimas. Nevienas karštas patri-jotas gali man užmesti tą žodį „sutvėrimas“, bet pats gali suprasti, jog ta minia, tie žmo-nės tokie artimi mūsų širdies, kurių gerovė yra teip mums trokštama, tai tik medega išskaidyta . . . nesusipratusi, kas ji kuo esanti . . . Patsai numanai, kiek aukų ir darbo rei-kia, idant pasisektų sutverti visa ko trokš-tame . . . Juo giliaus galvoju, juo didžiaus

1) Norintiems arčiau susipažinti su revoliuci-jiniu judėjimu Rusijos viešpatystėjęs mes galime pri-rodyti išleidimus: „Освобождение“, „Щекра“, „Револ-юционная Россия“, „Впередъ“, „Вѣстникъ Бунда“, „Przedswit“, „Robotnik“ (Varšavos).

pasitikrinu ir matau, kiek mažai tėsam ligšiol padarę. Sunkiose abejojimų valandose rodėsi man, jog dar nėsam pasiekę nė tikro kelio tikslui... Kiekvienas iš mūsų darbuojasi, nešdamas skatiką ant tėvynės aukuro, bet tomis nemokomis aukomis tautos nepakelsime... Tėn, kur milijonai brolių dejuoja dvasios prislėgime, tėn skatikais neišgelbėsime. Reikia didesnių aukų... būtinai didesnių... Jei iš tos minios nepakils ypatų, kurios viso amžiaus darbus paakaus savo broliams pažadinti, tad minia, visuomet tamsi minia, prispaudimuose tebedejuojanti pasiliks. Patsai supranti, kas tos minios artimesnis, kas gali geriausiai jos tarpe darbuotis, jei ne kunigas?... Tie mano ilgieji skverniai ne tik atvers visų mano brolių širdis prieš mane, bet sykiu slėps mane ir nuo piktų valdžios akių.

Leonas: Išsirinkai kelią kiečiausią.

Augustinas: Užtat ir trumpiausią!... Bet ir dabar negaiškime! Duokš valizą! Skirstykime knygas! Paskui tavieji sugrįš, norės su tavim pasikalbėti..., o man duosi atsilsėti. Vos gyvas jaučiuos iš tokios tolimos kelionės ir nemiegotų nakčių.

Leonas: Ir visokių neramių įspūdžių... Man sveikam ir tai užteko.

Augustinas: Ir daug laiko žuvo, o darbas laukia.

Leonas: (eidamas imti valizą pažiūrėjo pro langą) Bet sakyk man kas velnias su tuo uredniku? Valkiojasi po kiemą... (paėmęs valizą atidaro ir atskleides papila iš jo knygas).

Augustinas: (rakina duris) Geriau užsirasinkiva.

Leonas: Žinoma, geriau (dėliodamas knygas ant grindų į krūveles). Svetimas pajutęs budeliams įkiš, o savieji akis išdraskys. Man ir dabar neramu, turiu čia dvare užvaizdą, žmogus nebejaunas, pati, vaikų yra, — bet susipratęs, kaip reikiant. Tuoj po mano suėmimo ir paskui, kaip teko po priežiūra būti, turėjau pas jį savo knygyną sudėjęs... Ir teip jis man padėdavo raštų tarp žmonių paleisti... Gal ką velniai ir suodė?...

Augustinas: E! Kam tuoj tokios prastos mintys... gal, teip tik koks reikalas... (imdamas teip-pat knygas dėlioti). Bet tu ar ne per daug sau išskyrei? Man daug reikia. Per ilgas vaišes gal pasiseks kam nors išdalyti. Yra pas mus viena ypatinga senutė, mokanti ir rašyti: ji daug man padeda.

Leonas: Ypatingu metu teko gyventi. Neseniai dar tyla, tamsumas neišbrendamas visur... O staiga, ... tarytum pavasario vėjui papūtus: visi pašaliai atgijo, sukilo, suužo... išdygo pajiegos ir ištėn, iškur nė tikėties žmogus negalėjai.

Augustinas: (moja ranka) Idealizavimas! Idealizavimas! Paprasta liga mūsų inteligentų, ištolo žiūrinčių į sodiečių gyvenimą!... Aš vieną tik pažįstu tokią senutę... vieną tik, kaip kokį stebuklą mačiau: pirma paprasčiausia tamsi boba, o dabar tarytum ir sapnuodama neužmiršta tėvynės... Kita inteligentė tiek nesirūpys...

Leonas: Inteligentė!... Tuo tarpu pas mus tuščias žodis!... Daug jų pažįstu! Maž kiekviena lietuvaitė dėl baltos duonos! Kad sugautų kokį daktarėlį ar advokatėlį, giriasi lietuvaitės esančios... Užtenka joms rūpėsčio apie savo gerovę!... Tėvynė nebent lūpose!... Kaip šventdieninis drabužis: prie svečių... Štai nors ir manosios. Motyna prisiskaičius, prakalniai moka ir apie patriotizmą šnekėti. Sakosi per lenkmetį sukilusiems revolverius ir paraką vežiojusi. O dabar?... Dabar kratosi ištolo, išvydusi necenzūrinę knygą.

Augustinas: Numano, jog knyga stipriaus už paraką veikia.

Leonas: Et! (numojes ranka) Pagaliaus ko iš senos benorėti?... Kad tik ne per daug kliudytų... Gal senatvėje ir nenumanyti, kokias rimtas ir svarbias dienas tauta gyvena. Bet ir sesutė! Užsidedavo ne sykį jai jauna širdis. Pats žinai, pažįsti. Vis dar turėjau viltį iš jos žmogų, kaip reikiant, padaryti... Bet dabar susirišo, susižadėjo čia su kaimynu, kurs lietuvių ištolo nekenčia... Ne sykį man pačiam drėbė į akis, kad kokia tai galint būti tauta iš vienui chamų... Nors sesuo rašo, būk jos sužadėtasai dabar po jos įtekme atsimainęs, bet...

Augustinas: O, gal, ir atsimainė?

Leonas: Žinoma, pirma laiko sunku spręst, bet širdis nesidžiaugia... (girdėti bildesys į duris ir moters balsas už durų).

Balsas: Ach! Leonas sugrįžo! Bet kas čia yra?! Kas čia užrakino?!

Leonas: (pusbalsiu) Oi, Dieve, Mama užklupo! (grobstydamas knygas ir mezdamas į valizą) Skubėk! Skubėk!

Augustinas: Palūkėk! Tu čia vėl sujausi.

(Suveriamosios durys neužskleptos, tik užrakintos, smarkiai stumiamos atsiveria į abi pusi. Tarpduryje atsistoja Skirgailienė, Irena ir Przevluckis.)

Scena 2.

Skirgailienė: (įpuldama) O Leos! Tu iš dangaus iškritai... (apkabindama Leoną, o Leonas jai rankas bučiuoja). Be galo man rūpėjo, kur tu dingai! Visi pažįstami studentai susivokę, o tavęs kaip nėra, teip nėra... ir niekas aiškiai negalėjo pasakyti, kur tu dingai.

Leonas: (pasibučiavęs su Irena ir padavęs ranką Przevluckiui) Mano vienas draugas netikėtai nusitraukė mane pas save.

Skirgailienė: (pažvelgusi į Augustiną, kurs visą laiką sumišęs, pasilenkęs grobsto išblaškytus laikraščius ir knygas ir skubiai kemša į valizą) Tokį darbštų svečią mums čia atvežei!

Leonas: (teip-pat sumišęs, traukdamas Augustiną už skverno, bet kartu steigdamas savimi uždengti išmėtytas knygas) Sveikinkis! (Augustinas sveikinas su visais, paduodamas ranką).

Tarnaitė: (įėjusi) Urednikas nori su ponija pasimatyti.

Skirgailienė: Kas?! Urednikas?

Tarnaitė: Urednikas čia iš miestelio, seniai jau laukia (išeina).

Skirgailienė: (prie vaikų) Išeikite, vaikai, už mane, paklauskite, ko jis nori.

Przevluckis: (pašokdamas prie Leono) Aš tamsta pavaduosi. Šiandien tamsta didesnis už mane svečias (išeina).

Scena 3.

Skirgailienė: (dairydamosi) Jūs iš kelionės pavargę, jūsų daiktai išmėčioti. Mudvi su Irena jums padėsiva sudėlioti.

Irena: (pašokdama) Mama, sėskis! Aš visus pavaduosi (renka knygas).

Skirgailienė: (žiūrėdama į išmėtytas knygas) Kam būtų studentai?... Vienos knygos!... (pakeldama nuo aslos pluokštą popierių ir pažvelgusi į jas, perveria Leoną akimis) Leos! Ir tu dar nesiliovei mus skandines! (sujudinta grobstydama knygų pluokštus nuo aslos ir atgal mėtydama) Ach! tu Dieve! Dieve!

Leonas: (pašokdamas prie motynos ir bučiuodamas rankas) Motut! Nusiramink! Anokia čia nelaimė!

Skirgailienė: Ar gali būti didesnė?! Tu pats save prasižudįsi! (prisimalonėdama) Leos! Vaikel! Leisk tu man jas sudeginti... Man bus ramiau... (suplodama rankas ir žiūrėdama jam į akis) Jei bent truputį mane myli, akimirksniu viskas ugnyje sutirps... ir tu man būsi vėl brangiausias vaikas, brangiausias mano svečias.

Leonas: (rimtai) Motut!... bet ir tėvynė man brangi! (rodydamas į knygas) O čia dalis jos turto, dalis jos dvasios... Čia jos šviesa... Ką pasakytumei apie žmogų, kurs turėdamas rankose žiburį, šviečianti tiems broliams, kurie tamsybėse klaidžioja — leistų tą žiburį užpūstį... Nors ir savo tikrai motynai... Ne, aš teip neapaksiu!

Skirgailienė: Dieve! Dieve! To dar turėjau sulaukti... (užsidengia veidą tyliai verkdamas).

Leonas: Suprask, motute, mane bent kartą: kol man rankos neapalps, arba kol jų nesurakįs, vis stengsiuos augštai iškėlęs

tą žiburį laikyti... ir tat mano paskutinis žodis.

Skirgailienė: ...Suprantu! Suprantu! Tau broliai svetimi žmonės, prasčiokai... O motyna tat niekis!... (dar didžiaus verkia).

Augustinas: Nusiramink tamsta! Aš tą valizą tuoj išvešiu (baigia knygas dėliojęs).

Skirgailienė: Juk ir tamsta turbūt turi motyną, kuriai lygiai širdis skaudės, mantant vaiką tokiame pavojuje.

Augustinas: (liūdnai bet ir karčiai) Širdį skaudės... Žinoma... bet kiteip negali būti: turi prie to priprasti, kol neišmoks gailėties nevien savo sūnų (paduodamas Leonui ranką, norėdamas atsiveikinti). Lik sveikas!

Leonas: Ne, Augustinai, aš tavęs teip neišleisiu. Kad pasisavinai valizą, tai ir mano motyna gali dėl manęs nusiraminti. O tau pailsis reikalingas.

Augustinas: Ne, ne, kam?... (priešiasi Leono prašymui).

Skirgailienė ir Irena: (kart puldami prie Augustino) Ne, ne, to nemalonumo tamsta mums nepadarysi, kad ėmęs teip be nieko ir išvažiuotumei.

Skirgailienė: Čia-pat Leono kambarys. Eik tamsta atsigulk. Pasilsėk! (Augustinas visų verčiamas, ima valizą ir išeina ją nešinas).

Leonas: (ragindamas) Eik! Eik! Gal užmigs!... (Tęsimas bus.)

Korespondencijos.

Senapilės vyriškos gimnazijos mokiniai pradžioje vasario mėnesio teipgi ėmė judėti, reikalauti nuo direktoriaus prašalinimo nekurių nekenčiamų prapesorių, teipgi išreiškė ir kitokius reikalavimus. Ant galo pagalios burelis labiau išsilavinusių mokinių surašė ant popieros savo reikalavimus, žadėjo nusiųst¹⁾ direktoriui gimnazijos, kuratoriui Varšavos apielinkės mokyklų ir apšvietimo ministeriui. Gavęs tą popierą aš išverčiau iš rusiškos kalbos į lietuvišką ir čionai paduodu:

Ponui Direktoriui Senapilės Vyrų Gimnazijos
Mokinių ir jų tėvų

Reikalavimai.

„Jūs, ponas Direktoriau, pasikvietę buvote mus, idant praneštume Jums, kaip viršininkui ir vedikui gimnazijos, ko mes norime.

Mes reikalaujame:

1. Vidutinis metinis procentas mokinių Senapilės gimnazijos šiteip išpuola: lietuvių —

¹⁾ Ikišiol visgi nesiuntė. Girdėt, kad jau ir nežada savo reikalavimų statyti ir siuntinėti. Paužė ir gana. Gėda būtų! *Kl.*

39%, lenkų — 29%, žydų — 13%, rusų — 12% ir kitų tautų — 7%. Per tai mes reikalaujame įvedimo priverstinio išguldymo lietuviams lietuviškos kalbos, lenkams gi — lenkiškos, ne mažiau kaip 5 kartus per savaitę. Priegtam išguldymas tų dalykų turi būti visai priderantis, teip, kaip dabar yra vedamas išguldymas rusiškos kalbos.

2. Dėlei tos pačios priežasties reikalaujame įvedimo tautiškos istorijos tam tikrose kalbose. Apart to mokinių knygyuose turi būti lygiai su rusiškomis ir knygos lietuviškos, lenkiškos ir žydiškos.
3. Prapesoriai ir gimnazijos vyriausybė turi būti skiriama (kieno? *Red.*) ne paisant į tautystę.
4. Viduje mokyklos prapesoriai turi apsieiti su mokiniais padoriai ir atsiminti, jokie jie privalo visados tarnauti tik mokinių reikalams. Išėję gi iš gimnazijos mūrų mokiniai priklauso tik tėvų ir globėjų priežiūrai.
5. Apart to prapesoriai turi atsisakyti nuo visokių provokatoriškų ir rusifikatoriškų palinkimų.
6. Per tai būtina reikalinga išnaikinti internatą, kaip grynai rusifikatorišką įstaigą, kuri jokiū būdu neina mokinių naudai, bet ištvirkimui jų.
7. Pedagogų Taryboje turi būti išrinktieji mokinių tėvai; jų turi būt ne mažiau, kaip prapesorių. Ne galima prašalinti iš gimnazijos mokinių ir uždėti ant jo sunkesnę bausmę be peržiūrėjimo Pedagogų Tarybos.
8. Būtinai reikalinga prašalinti visoki suvaržymai, priimant mokinius į gimnaziją, išnaikinti konkursiniai egzaminai į priręgtinę klesą ir atidaryti šalutiniai¹⁾ skyriai žemesnėse klesose.
9. Ant galo pagalios mes reikalaujame tuojaus prašalinti nuo mokintojų vietų šiuos prapesorius: p. p. Goronovičių, Razumeičiką, Gackevičių, Važiejevskį, Miknevyčių ir Vloška, kurie labiau tinka prie policijos, neg prie pedagogijos tarnystos.

Štai, ponas Direktoriau, mūsų mažiausi reikalavimai, jie yra visai išmintingi, teisingi,

¹⁾ Prieš kokią 20 metų šalutinės 4 žemesnės klesos buvo, bet prie direktoriaus Solovjovičiaus tapo išnaikintos; pristatytas-gi gimnazijos galas neva toms šalutinėms klesoms tapo į parapijinę cerkvę averterstas. Tą cerkvę irgi reiketų iš gimnazijos iškelt. *Kl.*

legališki ir išpildomi. Laikome per reikalą pridėti, jogei persimainant dabartiniam Rusijos surėdymni mes žengsime ir toliaus savo reikalavimuose. Mes labai prašome persiūsti šituos mūsų reikalavimus Ponui Kuratoriui. Kopijūs nusiūstos mūsų Kuratoriui ir ministeriui.“

Suvalkų gimnazijos mokiniai pareikalavo vasario mėn., kad visi dalykai gimnazijoje būtų išguldomi lenkiškai. Apie 150 mokinių buvo liovėsi dėlei to eję į klesas, bet iki šiol, kiek girdėt, tasai užmanymas įvesti lenkišką kalbą į Suvalkų gimnaziją pasibaigė tuo, kad kokios dvi dešimtys mokinių turės trauktis iš gimnazijos šalin. Bet tos aukos nenueis ant vėjo ir galima tvirtai tikėtis, kad lenkai tame dalyke gal ir neužilgo laimės. *Kl.*

Lenkija. Ministerių Komitetas nusprendęs, kad ikšiol vartojama Lenkijoje mokymo sistema sukelianti tik lenkų tautos antagonizmą, todėl apšvietimo ministeriui yra pavesta sustatyti naują tam tikslui projektą.

Ukraina. Iš Kievo tapo išsiūsta į Peterburgą rusinų deputacija, įduoti vidaus dalykų ministeriui rezoliuciją, kuri reikalauja rusinų kalbai tokių jau tiesų, kokias turi rusų kalba. Po rezoliucijos yra pasirašiusių 350 žymesnių atstovų Ukrainos inteligencijos.

Ministerių Komitetas išradęs, kad uždraudimas ukrainiečiams spaudos esąs priešingas kultūrai ir nusprendęs, kad reikalinga esą peržiūrėti „ukazą“ 1876 m., bet pirma turinčios atsiliepti vietinė administracija, policija ...

Nuo Redakcijos ir Administracijos.

Atsakymai.

B-lis. „Lenkų adresu lietuviams“ paliekame kitam sykiui: medega būtų gera, bet pasergėjimai mums išrodo nevisai patogūs ir rimti.

Vertikui. Tamsta esi užmanęs straipsnį apie mokyklas išleisti skyrium. Mums rodos nėra reikalo spauzdinti to straipsnio skyrium: jis ne žmoniems rašytas, o inteligentijai gali pakakti „Varpo“.

Autoriui. „Litvomanai“. Dramos kalba ir rašyba buvo pataisyta, bet visgi yra likusios vietos nevisai suprantamos. Pataisyt sunku: nežinia kas norėta pasakyt.

Elžikonui. Tamsta atsiųzdamas savo straipsnį padarei mums tikrą džiaugsmą šioj liūdnojo gadyneį.

K. Ar negalėtum Tamsta prižadint p. Vyr.? Gal jau nebėr ... Ar tik nereiktų atnaujinimo, išvėdinimo sunkios atmosferos? ...

Žemaičiui. Užbaigusių apyskaitą 1904 m., liko 80 fen.; prisiūsta naujai 10 rub. = 21,60 mk., iš viso 22,40 mk. Išlaidos: „Varpas“, 2 po 5 mk. = 10 m., „Ūkin.“ 2 po 3 mk. = 6 m., „Lietuva“ 12 mk., „Vienybė Liet.“ 10 mk., už „Draugą“ ir „Darbin. Balsą“ reikės apie 6 mk., labu 44 mk. Trūksta dar 21,60 mk., = 10 rub.

Redakcijos ir Administracijos adresas: M. Saunus, Tilsit, Ostpreussen, Fabrikstrasse 27

Atsakomasis Redaktorius: J. Lapinas. — Spauzdinta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje.